

โคกกระสุนที่ใช้ในยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ

วงศ์สฤติย์ ฉั่วกุล

โคกกระสุนในประเทศไทยมีสองชนิด คือ โคกกระสุน (Caltrops, Jamaican feverplant, *Tribulus cistoides* L.)¹ ซึ่งทั่วไปเรียกกันว่า หนามกระสุนใหญ่ และโคกกระสุนหรือหนามกระสุน (Ground burnut, Small caltrops, *Tribulus terrestris* L.)¹ ซึ่งจังหวัดตากใช้ชื่อว่า หนามดิน ในยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ² ใช้ต้นโคกกระสุนเป็นตัวยาช่วยในยาแก้ไข้ และยาแก้ร้อนใน แสดงว่าสามารถใช้ต้นโคกกระสุนได้ในทั้งสองชนิด

ตำรายาไทยใช้ **ทั้งต้น** ขับปัสสาวะ แก้นิ่ว แก้นองใน ขับระดูขาว แก้ไตพิการ (โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินปัสสาวะ มักมีอาการท้องอืด กินอาหารไม่ได้) ยาพื้นบ้านใช้ **ทั้งต้น** แก้ปัสสาวะพิการ³

ลักษณะเปรียบเทียบระหว่างโคกกระสุนและหนามกระสุน

ลักษณะเปรียบเทียบ	โคกกระสุน (<i>Tribulus cistoides</i> L.)	หนามกระสุน (<i>Tribulus terrestris</i> L.)
ก้านผล (ยาว/ซม.)	2-5.5	±1
ซีกผลแบบผักชี (กว้าง/มม.)	4-5	2-3
(ยาว/มม.)	8-10	4-5
หนาม	เรียงเป็นสองแบบคือด้านข้างและโคน	เรียงเป็นสองคู่เนื้อแข็ง
ก้านชูเกสรเพศเมีย (มม.)	2-4	0.5-1
กลีบดอก		
(กว้าง/มม.)	4-5	3-5
(ยาว/มม.)	8-10	4-8

รูปที่ 1 ใบ ดอก และผลของโคกกระสุน (*Tribulus cistoides* L.)

รูปที่ 2 ใบ ดอก และผลของหนามกระสุน (*Tribulus terrestris* L.)

ข้อควรระวัง : ผู้ที่มีเลือดน้อย เป็นโลหิตจาง มีพลังอ่อน สตรีมีครรภ์หรือให้นมบุตร ห้ามรับประทาน สมุนไพรชนิดนี้ และควรระวังในการใช้กับผู้ที่ป่วยเป็นโรคหัวใจ เนื่องจากสารสกัดได้มีโพแทสเซียมสูง ทำให้หัวใจเต้นเร็วและอาจทำให้หัวใจวายได้⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Chayamarit K. ZYGOPHYLLACEAE. In: Santisuk T, Larsen K, eds. Flora of Thailand, Volume seven part two. Bangkok: Diamon Co. Ltd., 2000:347-9.
2. ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. 2556
3. วงศ์สฤติย์ ฉั่วกุล พร้อมจิต ศรีลัมพ์ รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล และคณะ. สมุนไพรพื้นบ้าน. ใน: วงศ์สฤติย์ ฉั่วกุล พร้อมจิต ศรีลัมพ์ รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล และวิจิต เปานิล, บรรณาธิการ. สยามไภษัชยพฤษก์: ภูมิปัญญาของชาติ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2538: 272 หน้า.
4. <https://medthai.com/โรคกระสุน>